

КРИТЕРІЇ ВІДБОРУ БУГАЙЦІВ**Й. З. Сірацький¹, О. В. Бойко¹, Є. І. Федорович², В. В. Федорович²****¹Інститут розведення і генетики тварин НААН****²Інститут біології тварин НААН**

Одним з основних заходів прискороного поліпшення породних і продуктивних ознак худоби є інтенсивне використання високоякісних племінних плідників на основі застосування штучного осіменіння. До останнього часу основну увагу звертали на походження, екстер'єр, розвиток та класність племінних бугаїв і значно меншу – на їх відтворювальну здатність. Це призвело до того, що на племпідприємствах інколи використовуються бугаї, які мають недорозвинені статеві органи, низьку статеву активність та незадовільну спермопродукцію. Таких плідників, як правило, вибраковують у перші роки використання. Впровадження єдиної системи відбору та попередньої оцінки плідників у племінних господарствах дасть можливість підвищити вимоги до господарств, які вирощують бугайців для продажу, і комплектувати племпідприємства високоякісними плідниками.

Відбір та попередня оцінка бугайців проводяться у два етапи. Перший етап, від народження до 10–11-місячного віку, складається з таких робіт: відбір бугайців за походженням; контроль за годівлею та утриманням, ростом і розвитком; після 10-місячного віку – привчання бугайців до віддачі сперми на штучну вагіну. У 6-місячному віці проводять першу, а у 12-місячному – другу оцінку за комплексом ознак. При цьому враховують дані про походження, ріст і розвиток, типовість та екстер'єр. Визначають сумарний бал і відносять до певного комплексного класу згідно з діючою інструкцією з бонітування великої рогатої худоби молочних та молочно-м'ясних порід.

Для привчання бугайців до віддачі сперми на вагіну і оцінки їх відтворювальної здатності в кожному господарстві необхідно мати спеціальне або пристосоване приміщення, в якому незалежно від пори року та погоди можна брати та оцінювати сперму. Потрібно обладнати приміщення станком для фіксації підставної тварини, придбати необхідне обладнання та інструменти для взяття сперми і її оцінки. Для цього потрібно підготувати кваліфіковані кадри. Попередню оцінку бугаїв проводять спеціалісти племінного господарства. Необхідно також обов'язково в спеціальних лабораторіях проводити імуногенетичні дослідження для підтвердження батьківства.

На основі всіх зібраних даних та проведеної перевірки комісія робить комплексну оцінку і попередні висновки про племінну цінність бугайця та доцільність його використання в племпідприємстві. На кожного бу-

гайця заповнюється спеціальна картка, яка є обов'язковим додатком до племінного свідоцтва на тварину, без якої плідника не можна продавати.

Оцінка бугайців за походженням складається з таких елементів: оцінка за родоводом, за молочною продуктивністю найближчих материнських предків (М, ММ, МБ), за даними оцінки якості потомків найближчих батьківських предків (Б, ББ, БМ) та за типовістю батьків.

При оцінці бугайця за родоводом необхідно враховувати належність його до відповідної лінії та методи підбору при його виведенні. Для племпідприємства дуже важливо мати лінійних бугаїв, тому що це полегшує підбір їх до стад і дає можливість встановити черговість використання ліній у господарствах зони обслуговування. На оцінку бугайців за походженням у всі вікові періоди великий вплив мають молочна продуктивність та жирномолочність за ряд лактацій матері та матері батька. Відбір і оцінку ремонтних бугайців бажано проводити від корів з відомою продуктивністю за перші три-п'ять лактацій. Залишати для ремонту потрібно тих бугайців, материнські предки яких давали високі надої (на рівні вимог вище класу еліта та еліта-рекорд) з високим вмістом жиру та білка в молоці.

Комплексний клас батьківських предків залежить від продуктивності їх матерів, а також від продуктивних якостей безпосередньо свого потомства. Племінна цінність їх визначається на основі оцінки за якістю дочок, які лактують. При відборі і оцінці ремонтних бугайців бажано, щоб вони походили від батьків-поліпшувачів, оцінених за комплексом ознак або за удоєм і вмістом жиру та білка в молоці.

При відборі ремонтних племінних бугайців треба оцінити їх також за типовістю батьків. Крім оцінки вираженості типу породи і продуктивного типу в породі, що дуже важливо для тварин комбінованого напряму продуктивності, в оцінку включають придатність вим'я матерів та матерів матерів до машинного доїння, рівномірність розвитку його чвертей, швидкість і повноту молоковіддачі при машинному доїнні та стійкість материнських предків до захворювань на мастит.

Першу оцінку при вирощуванні ремонтних племінних бугайців за ростом та розвитком проводять у 6-місячному віці. В основу цієї оцінки беруть показники живої маси та промірів тіла. Середньодобові прирости та жива маса є одними з основних показників росту бугайців. Оцінка за походженням і за живою масою деякою мірою зумовлює клас бугайця за комплексом ознак. Жива маса тісно корелює зі скороспілістю, з розвитком сім'яників, кількісними показниками спермопродукції, оплатою корму та з іншими ознаками. Енергія росту і розвитку бугайців залежить як від спадковості, так і від рівня годівлі. Тому умови годівлі та утримання впливають на формування типу будови тіла, міцність конституції, розвиток статевих органів та статевого диморфізму.

При вирощуванні бугаїв-плідників для використання на племпідприємствах необхідно звертати увагу на ріст живої маси, проміри статей тіла і окружність мошонки. Особливу увагу необхідно приділяти вирощуванню бугайців до 12-місячного віку. У цьому віці тварини повинні мати живу масу 420 кг, висоту в холці – 118 см, косу довжину тулуба (палицею) – 136

см, глибину грудей – 62 см, обхват грудей за лопатками – 165 см і окружність мошонки – 32 см. Оптимальною живою масою для бугаїв українських молочних порід у 2-річному віці є 630–650 кг, у 3-річному – 800–820 і в 5-річному і старші – 1050–1070 кг. Проміри тіла мають тісний позитивний зв'язок з віком тварин ($r=0,49-0,73$) та живою масою ($r=0,53-0,78$) при високій статистичній вірогідності ($P < 0,001$). Також встановлена висока залежність між окремими промірами статей тіла бугайців ($r=+0,28-0,78$).

Оцінку бугайців за типом будови тіла та екстер'єром слід проводити за п'ятибальною системою при заводській вгодованості тварин. При цьому необхідно враховувати вираженість типу породи, породність, масть, гармонійність будови тіла. Вищим балом за типом будови тіла оцінюють тих ремонтних бугайців, які мають міцний кістяк, добре виражений статевий диморфізм – наявність мужніх рис голови, добрий розвиток підгруддя, шиї, рогів, сім'яників тощо.

При оцінці екстер'єру бугайця, перш за все, звертають увагу на загальний ріст та розвиток. Потім оглядають тварину. Бугайці, які мають мужню суху та негрубу голову, довгу добре омускулену шию, широкі і глибокі груди без перехвату та западин за лопатками, рівну лінію спини та попереку, рівний широкий зад, міцні сухі правильно поставлені ноги та добре розвинуті симетричної форми сім'яники, оцінюються вищим балом.

Оцінку і відбір ремонтних бугайців для використання на станціях зі штучного осіменіння проводять за шкалою, в якій дані мінімальні вимоги для оцінки бугайця вищим балом 5 за ту чи іншу ознаку, а також нижчим балом 4 і 3 при наявності деяких вад. При оцінці для уточнення можна застосовувати половину балів. При відборі бугайців для використання на станціях зі штучного осіменіння велика увага приділяється походженню. Оцінка за походженням складається з чотирьох елементів і становить при задоволенні всіх вимог 30 балів із 100, за типом будови тіла та екстер'єром – 20, за ростом і розвитком – 15 балів. Сумарна оцінка за походження, ріст і розвиток, тип будови тіла та екстер'єр дорівнює 65 балів.

Особливу увагу приділяють оцінці бугайців за спермопродукцією, яка характеризує генеративну здатність сім'яників і якість їх сперми. Оцінюваних бугайців, які дають сперму з низькою якістю і слабкою придатністю до глибокого заморожування, ставлять на контроль до 16–18-місячного віку. Якщо якість сперми у них не підвищується, таких тварин вибраковують. Для подальшого використання залишають бугайців, показники спермопродукції яких відповідають мінімальним вимогам: об'єм еякуляту у віці 12 міс. повинен бути не менше 2,6 мл, 15 міс – 3,0, 18 міс – 3,3, 21 міс – 3,5 та у віці 24 міс – 3,7 мл, концентрація сперміїв – відповідно 0,85, 0,90, 0,94, 0,95, 1,00 млрд/мл, загальна кількість сперміїв в еякуляті – відповідно 2,2; 2,7; 3,1; 3,3 та 3,7 млрд, рухливість статевих клітин – відповідно 6,6; 7,2; 7,6; 7,8 та 8,0 балів.

Бугаїв, які відповідають вищевказаним вимогам, оцінюють за запліднювальною здатністю сперміїв. Спермою, щонайменше від трьох бугаїв, в одному господарстві осіменяють понад 50 корів і через 1,5–2 міс визначають запліднювальну здатність сперміїв за кількістю повторних осіменень

та ректальним дослідженням на тільність корів, яких осіменили. Для подальшого використання допускають бугаїв, що мають запліднювальну здатність спермійв не менше 50 %, яких потім ставлять на оцінку за якість потомства. Сперму від них накопичують і зберігають замороженою до отримання результатів оцінки.

Від бугайців у період від 12- до 15-місячного віку потрібно брати по 10 еякулятів (по одному через кожні 6 днів) та оцінювати сперму за об'ємом, концентрацією і рухливістю згідно з ДСТУ 3535-97 «Сперма бугаїв нативна», а також на придатність до заморожування відповідно до ГОСТ 26030-83 «Сперма быков замороження».

УДК 636.1.082:618.14-006

ВІКОВА МІНЛИВІСТЬ ЗУСТРІЧАЛЬНОСТІ ВНУТРІШНЬОМАТКОВИХ КІСТ ЕНДОМЕТРІЮ ТА ДИФЕРЕНЦІЙНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ЖЕРЕБНОСТІ НА РАННІХ СТРОКАХ У КОБИЛ

Н. П. Платонова
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Для ембріонів коней характерний період активної міграції плоду з моменту надходження в матку на 6-й день і до 16-го дня вагітності. Саме міграція забезпечує трофічне живлення ембріону в цей період і виявлення вагітності материнським організмом. За даними W. W. Thatcher та ін. (1986), термін з 9-го до 14-го дня після овуляції є одним із критичних періодів розвитку плоду. Впродовж цього періоду плід розпізнається материнським організмом. Будь-яке обмеження міграції плоду в цей період призводить до секреції простагландинів, створюючи умови для настання ранньої ембріональної смертності. Наявність ендометральних кіст може перешкоджати нормальній міграції плода.

О. J. Ginther вважає, що наявність ендометральних кіст не зашкоджує заплідненню та подальшому розвитку жеребності та не робить однозначних висновків щодо фертильності кобил з ендометральними кістами. Ймовірно, проста візуалізація ендометральних кіст не дає повного уявлення про їх структуру та фертильність кобил. Той самий автор відзначає важливість диференційної діагностики жеребності за наявності ендометральних кіст із метою уникнення помилок при діагностиці жеребності. До 20-го дня жеребності, коли ембріон у плідному міхурі ще не візуалізується, можливі помилкові позитивні діагнози вагітності, в тому числі двуплідної.

За даними W. Leidl, B. Kaspar, W. Kehn (1987), у кобил до 10-ти років, які мають ендометральні кісти, кількість народжених лошат була на 10 %